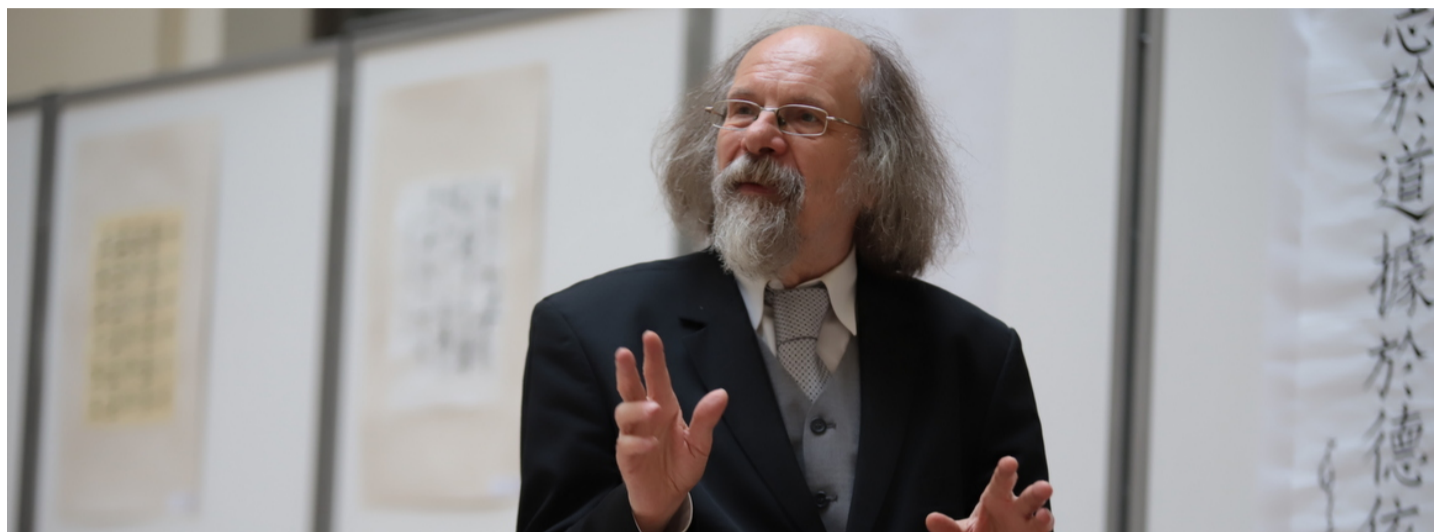

SZ SZE GEDI EM EGYETEM MAGAZIN

Janka Zoltán rendíthetetlen bölcsessége

2019. november 29.

Dr. Janka Zoltán Batthyány-Strattmann László-díjas pszichiáter, az MTA doktora, az SZTE Szent-Györgyi Albert Klinikai Központ Pszichiátriai Klinikájának egyetemi tanára, professzor emeritus az Egyetem Napján Klebelsberg Kuno-díjban részesült.

Cikk nyomtatás

Link küldés

Tetszik 0

Tweet

– Az augusztus 20-ai állami ünnep alkalmából vehette át a Magyar Érdemrend Középkereszt polgári tagozat kitüntetést, novemberben pedig az Egyetem Napján rendezett Ünnepi Szenátusülésen Klebelsberg Kuno-díjban részesült. Ezt a díjat – a hivatalos méltatás szerint – olyan személynek ítéli oda, aki a Szegedi Tudományegyetemen vagy az egyetemhez kapcsolódóan a tudomány, az oktatás, a kultúra, a művészet területén jelentőset alkotott, és így hozzájárult a tudományos eredmények és a kulturális értékek megismertetéséhez és elfogadtatásához.

– Zavarban vagyok, a régi latin mondás szerint: non sum dignus, azaz nem vagyok erre méltó! Hogy én egyedül értem el valamit? Világ életemben csapatban dolgoztam, a nekem adott elismerések egy közösség, az Orvostudományi Kar, a Pszichiátriai Klinika, a Szent-Györgyi Albert Klinikai Központ közös eredménye is egyben, ilyen szempontból mindenkinek köszönöm! A csapatmunka kialakításában volt két vezérlő gondolatom, az egyik szerint a képesség mindenhol megszületik, vagyis a hosszú évek alatt minden munkatársam számára tudtam olyan feladatot adni, amelyben ki tudta bontakoztatni a tehetségét. A másik elv pedig az „intrepide et sapienter” volt: „rendíthetetlenül és bölcsen” végezzük a munkánkat. A pszichiátriát ugyanis, sok orvos szakmával egyetemben, a társadalom, a közgondolkodás részéről gyakran érik támadások. Miért tartja bent az intézetben a beteget, de ha kiengedi, akkor, miért engedi ki? Azt tartottam, hogy mindig a betegek üdvéért kell dolgozni, és hozzátettem, hogy az oktatás üdvéért is, a kutatás üdvéért is, és az egyetem üdvéért is. Az orvostudományi karra jellemző hármass feladatrendszer teljesítésére, a betegek gyógyítására, az oktatásra és a kutatásra a többieket a saját példámmal igyekeztem ösztönözni, és nehogy elaludjon az éberség, időnként rákérdeztem, hogyan is állunk az impakt faktorokkal? A nyáron elhunyt egykori helyettesemnek, Boncz Istvánnak – akinek karizmatikus lénye, közösséget formáló humánus és harmonikus egyénisége mindannyiunknak nagyon hiányzik – volt erre vonatkozólag egy szellemes mondása: Régen, az ötvenes években a hortobágyi juhász iskolában három tárgyat tanítottak, karámba be, karámból ki és orosz. Most is három tárgyat tanulunk, TB kártya be, TB kártya ki és impakt faktor.

– Világszerte az orvostudomány és a gyógyítás jelentős fejlődésének lehetünk tanúi, a Szent-Györgyi Albert Klinikai Központban például a közelmúltban adták át az Idegsebészeti Klinika világszínvonalú hibrid műtőkomplexumát, javában zajlanak a Fül-Orr-Gégészeti és Fej-Nyaksebészeti Klinika új épületrészének építkezései, és köztudottan még számos beruházás és felújítás vár megvalósításra. Jóval kevésbé látványosak a korszerű elmegyógyászat új irányai, sőt sokan bizalmatlanul tekintenek a pszichiátria tudományának haladására. Mit mond erre a pszichiáter bölcsessége?

– Ugyan a pszichiátria modernizációja a többi orvostudományhoz képest később kezdett kibontakozni, azonban mára egy rendkívül sokszínű és óriási fejlődésen átment és folyamatosan haladó tudományterületté alakult. Idővel pedig a klinikai idegtudományok szerves részévé válik. A fejlődéshez jelentősen hozzájárulnak a kognitív pszichológia és neurobiológia összefogásán alapuló kognitív idegtudomány, a molekuláris biológia, a farmakológia és az élőben végezhető humán képző eljárások adatai. Az elmúlt évtizedekben az idegtudományok rendkívül gyors fejlődése és eredményei lehetővé tették, hogy a pszichés funkciók háttérében álló neurális folyamatokat, illetve az agy és elme közötti összefüggéseket jobban megérthessük. A jövő a mentális státusz eltéréseinek diagnosztikájában az agyi képző eljárások, mint a CT, MRI és az egyfotonemissziós komputertomográfia, a SPECT gyakoribb alkalmazása felé mutat. Szeged mindig is a biológiai megközelítésű pszichiátriának volt a fellegvára.

– A biológiai háttér hatása hogyan nyilvánulhat meg?

– A pszichiátriai betegségeket ma már molekuláris szinten lehet vizsgálni. A biológiai háttér gyengébb működése például egyfajta sérülékenységet jelenthet az embernél, és a környezeti tényezők, mint például a stresszhatások könnyebben érvényesülnek. Ez még olyan komplex jelenségnél is tetten érhető, mint az öngyilkosság. Tudományos adatok jelzik, hogy ilyen hajlamosító biológiai tényező a szerotonin rendszer diszfunkciója, amely alapot teremthet az agresszív viselkedésre. Az öngyilkosság is egyfajta agresszió, az illető saját maga ellen fordul.

– A tudományos fejlődés ellenére a magyar közgondolkodásban sokszor érhető tetten a pszichiátria iránti stigmatizáció. Az olyan ember, aki lelki eredetű problémájával, szorongással, depresszióval szakemberhez fordul, inkább titkolja, nehogy leszólják vagy lenézzék miatta. Vagy emiatt egyáltalán nem fordul szakemberhez. Ennek a káros szemléletnek a megváltoztatása egy rendkívül hosszú folyamatot igényel, milyen irányban látja a megoldást?

– A média szerepe itt is, mint mindenben óriási. Az amerikai CNN csatornán látható Larry King Live egyik műsorát néztem, és arra lettem figyelmes, hogy olyan hírességeket hívott meg a stúdióba és szólaltatott meg telefonon, akik valamilyen pszichiátriai zavarban szenvedtek. Már maga a gondolat is tabudöntőgető volt. Egy stúdióban ülő vendég még a kezelésre felírt gyógyszer nevét is bemondta, pedig azt nem lett volna szabad. Majd Art Buchwald, a Washington Post kolumnistája világgá kürtölte, hogy ő kétpólusú kedélyzavarban szenved, és még egy modell is bejelentkezett telefonon Kaliforniából, hogy elárulja, miért jár pszichiáterhez. Az, hogy olyan nyíltan és természetesen tudtak beszélni minderről, számunkra is példaértékű lehet.

– Az egyik kutatási területe a művészi tehetség és a bipoláris kedélyzavar kapcsolatának a vizsgálata. Ez utóbbi miként befolyásolhatja az alkotói kreativitást, segíti vagy rombolja?

– Hol segíti, máskor pedig rombolja. Tudományos igényű feldolgozások jelzik, hogy a bipoláris kedélyzavar az átlagpopulációhoz képest húsz-harmincszor gyakrabban fordul elő a művészvilágban, írók, költők, képzőművészek és zeneszerzők körében. Máig talány, és a zenei életben egyedülálló, hogy Gioacchino Rossini olasz zeneszerző például 37 éves koráig 39 operát szerzett, és még közel 40 évet élt anélkül, hogy újabbat komponált volna. Ekkor életének még hosszabb fele hátra volt és sikerei tetőpontján állt, korának legismertebb operaszerzőjeként Párizsban, a kultúra fővárosában élt. Az életrajzi leírások mutatják, hogy súlyos depressziós jellegű szenvedései játszottak benne szerepet. Ennek a betegségnek a tüneteit produkálta még számos művész, köztük Ernest Hemingway, Nyikolaj V. Gogol, August Strindberg, Virginia Woolf, Lord Byron, J. W. Goethe, Vincent van Gogh, Francis Goya, Gaetano Donizetti, Otto Klemperer, Gustav Mahler és Robert Schumann is. Ha a rendelésen egy kétségbe esett szülő jelent meg nálam, és a hullámzó kedélyű gyermekének kért gyógyírt, mindig visszakérdeztem: Tehetséges a gyerek? Esetleg több nyelven beszél? Versenyeket nyer? Valamilyen képességben kimagasló? Ez az ára. A tehetség és a kreativitás rendkívüli mértékben összefügg a hangulati labilitással. A családon belüli gének keveredésének is köszönhető mindez, és bizony előfordulhat, hogy a család egyik tagjának a tehetségét, egyszerűen fogalmazva egy másik tagja fizeti meg. Nem annyira közismert, de Einsteinnek például a második gyermeke pszichiátriai intézetbe került. Ma már megfelelő terápiával az ilyen zavarok tökéletes egyensúlyba hozhatók. A művész jobbára akkor tud jobban alkotni, ha jobb a kedve, persze az írók és költők sok esetben kivételek. Mint ahogy a kínai mondás is tartja: az extrém szenvedés nemesíti a lelket.

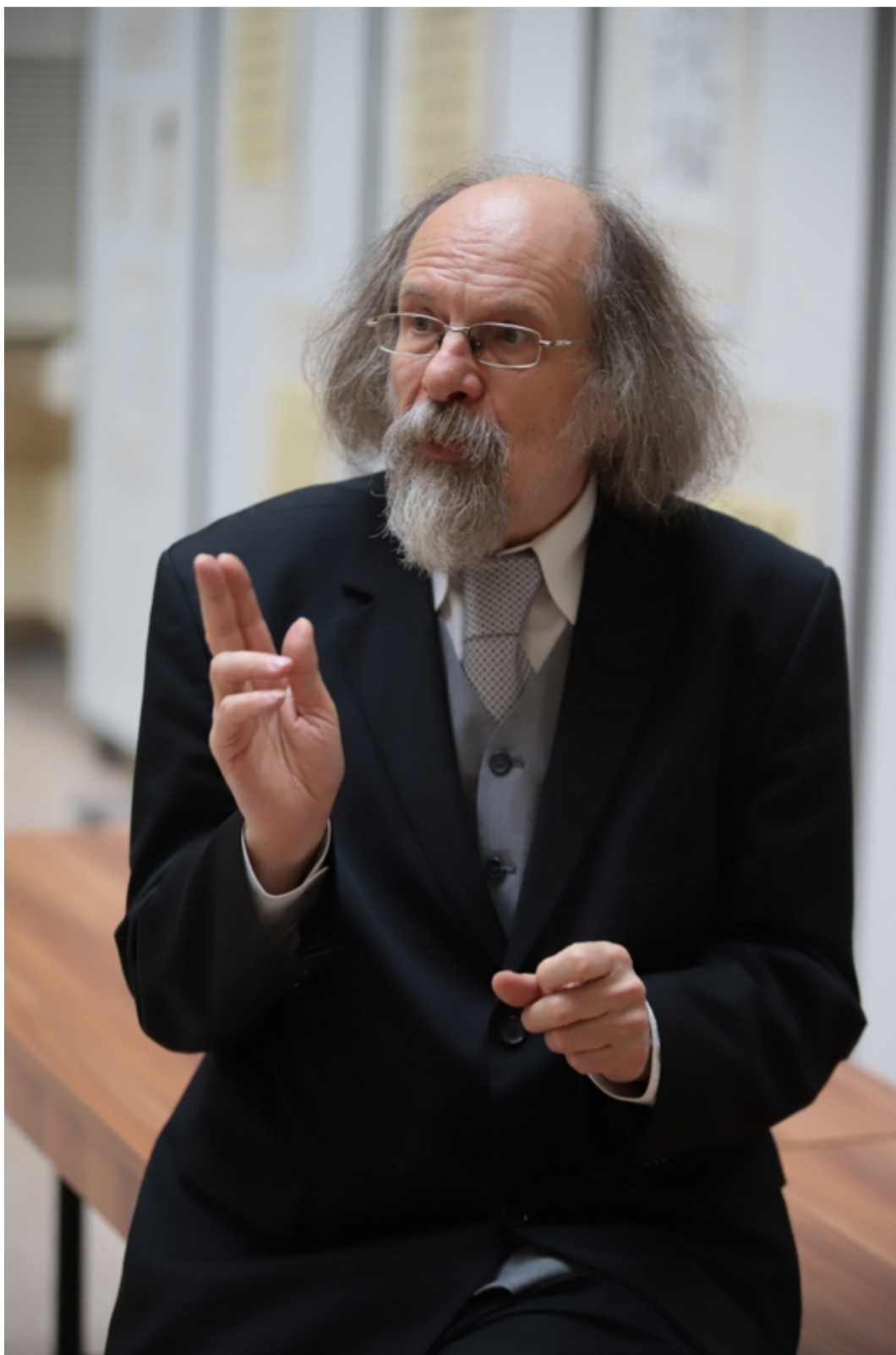
– Úgy tudom, hogy a kínai nyelvet is tanulgatta. Honnan ez a vonzódás a kínai kultúrához és filozófiához? Mi benne a legvonzóbb?

– Sok vonzó van benne, számos bölcsesség meríthető a civilizáció talán legősibb kultúrájából. Több európai felfedezés, mint például a papír, a nyomtatás, a porcelán, a puskapor, a fogaskerék és az iránytű sokkal előbb ismert volt a kínaiaknál. Olyan legenda is él, hogy a selyem gyártásának féltve őrzött titkát az európaiak onnan egyszerűen kicsempészték. Leibniz (aki a differenciál- és integrálszámítást Newtontól függetlenül felfedezte) érdeklődött a kínai kultúra és filozófia iránt és átvette tőlük (lehet, hogy először Európában) a számítógép működése alapjául szolgáló kettes számrendszert, a kínai folytonos (egy hosszú, yang) vagy a középen rést tartalmazó (azaz 2 rövid, yin) vonalak mintájára alapozva. A kínaiak zenéje egyébként pentaton jellegű, mint a magyar népdal, csak a hangok más sorrendjében. A kínai nyelvet az egyetemi éveimtől kezdődően valóban tanulgattam, autodidakta módon. Sok füzetet teleírtam írásjelekkel, ezeket nagyon szerettem, később azonban már nem jutott rá annyi időm. Akkoriban még a hozzáférés nem volt ennyire széleskörű mint most, ezért angol-kínai könyveket és szótárakat szereztem be. Ausztráliába kerülve több ott élő kínaival volt alkalmam összeismerkedni. Amikor egy Ming nevű kínai ping-pong partneremet mandarin kínai nyelven hívtam az ázsiai központban („vo jao gön Ming sien sang suo hua”, azaz szeretnék beszélni Ming úrral), kapcsolódtak.

– A pszichiátria több irodalmi műben a diktatórikus hatalom eszköze. A Szegedi Egyetemi Színház a közelmúltban mutatta be Závada Péter Reflex című, 1956-ban játszódó hisztériumjátékát. A darab helyszíne a Lipótmezei Elmegyógyintézet, főhőse pedig Szemerédi Mária pszichiáter, aki orvosként találta magát az ápoltak között, mert szembe fordult a kor elfogadott tanaival. A történet megtörtént eset alapján íródott. Tudomása szerint Szegeden is volt hasonló esetre példa? Egyáltalán ma már mennyire kényes ez a téma?

– A téma rendkívüli, nem zárom ki, hogy amiről Závada Péter írt, megtörténhetett, de később ez már nem volt jellemző Magyarországon. Én jóval az 56-os események után, 1974-ben kerültem az Ideg- és Elmegyógyászati Klinikára munkatársként. Kezdő fiatal orvosként a pszichiátriai részlegen ügyeltem egészen a 80-as évekig, utána Ausztráliába kerültem. Ebben az időszakban Szegeden ehhez fogható politikai motivációjú beteg bent tartás nem történt. Egyetlen érdekes esetre emlékszem, amikor egy nyugat-európai országból származó állampolgárt hoztak be, ugyanis azt mondta, tudja, hol van Attila sírja. Emlékszem

terepszínű ruhában volt, és még gyalogsági ásó is volt nála. A Kádár János irodáját hívogatta, és a megyei pártbizottság megkérte a klinikát, hogy vegye fel a betegek közé, mert zaklatja őket. Azt állította, hogy a Sancer-tavaknál van Attila kincse, azt jelölte meg a térképen, hogy ott kell ásni.

– Mi volt ebben a politika?

– Mi a keleti táborhoz tartoztunk, és ez az ember pedig az "ellenséges", nyugatihoz. A világban pár évvel később robbant a hír, hogy a Szovjetunióban a rendszer ellen „másként” gondolkodókat valóban bezárják a pszichiátriai intézetekbe, erről vannak dokumentumok. Erre válaszként Honolulu-ban 1977-ben a Pszichiátriai Világkongresszuson egy óriási dokumentumot fogadtak el, miszerint a pszichiátriát nem lehet politikai célokra használni. A következő világkongresszus 1983-ban Bécsben volt, én akkor már visszatértem Ausztráliából, és elmentem erre a kongresszusra. A Szovjetunió – mivel világszerte köztudottá váltak az országban történt pszichiátriai visszaélések, ezért kilépett a szövetségből, és nem jelent meg a rendezvényen – a keleti blokk országaitól is azt kérte, hogy szolidaritásból ők se vegyenek részt a rendezvényen. Néhányan megfogadták a keleti táborból, azonban a magyar pszichiáterek tiltakozásul csoportosan buszokkal mentek ki Bécsbe. Juhász Pál pszichiátert pedig a világszövetség alelnökévé választották. Amikor a híre eljutott a minisztériumi körökbe, jött Budapestről a fekete autó a hatalmasságokkal, hogy lebeszéljék Juhász Pált, hogy ne vállalja el ebben a kényes helyzetben. Amikor Szilárd János professzor, az egyetem későbbi rektora lett a Pszichiátriai Társaság elnöke, őt is felkérték erre a posztra. Ő azonban óvatos volt, és megkérdezte a minisztériumot róla, hogy elvállalhatja-e, és bizony nemleges választ kapott. A politika hatása leginkább itt jelent meg.

– Mindezek után engedjen meg a végére egy rendkívül provokatív kérdést. Mit tart élete vagy az élet értelmének?

– Hú, ez igen nehéz és komplex kérdés. Talán röviden azt mondhatom, hogy alkotni és munkálkodni a világ jobbá tétele érdekében.